

Владимир (оригінал)

Феофан Прокопович

ВЛАДИМИР

ВСІХ СЛОВЕНОРОСІЙСЬКИХ СТРАН КНЯЗЬ І ПОВЕЛИТЕЛЬ, ОТ НЕВІРІЯ ТЬМИ ВО ВЕЛИКИЙ СВІТ ЄВАНГЕЛЬСЬКИЙ ДУХОМ СВЯТИМ ПРИВЕДЕН В ЛІТО ОТ РОЖДЕСТВА ХРИСТОВА 988; НИНИ ЖЕ В ПРЕСЛАВНОЙ АКАДЕМІЇ МОГИЛО-МАЗЕПОВІАНСЬКОЇ КІЄВСЬКОЇ, ПРИВІТСТВУЮЩОЇ ЯСНЕВЕЛЬМОЖНОГО ЄГО ЦАРСЬКОГО ПРЕСВІТЛОГО ВЕЛИЧЕСТВА ВОЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО ОБОЇХ СТРАН ДНІПРА, ГЕТЬМАНА І СЛАВНОГО ЧИНУ СВЯТОГО АНДРЕЯ-АПОСТОЛА, КАВАЛЕРА ІОАННА МАЗЕПИ, ПРЕВЕЛИКОГО СВОЄГО КТИТОРА, НА ПОЗОР РОСІЙСЬКОМУ РОДУ ОТ БЛАГОРОДНИХ РОСІЙСЬКИХ СИНОВ, ДОБРІ ЗДЕ ВОСПИТУЄМИХ, ДІЙСТВІЄМ, ЄЖЕ ОТ ПОЕТОВ НАРИЦАЄТСЯ ТРАГЕДОКОМЕДІЯ, ЛІТА ГОСПОДНЯ 1705, ПОЛЯ З ДНЯ, ПОКАЗАННИЙ.

ПРОЛОГ К СЛИШАТЕЛЕМ

Служаще обичному уставу, в академії нашої от літ многих хранимому, се і ми, аще і посліднійшії, недозрілі плоди трудов наших на позор вам производим, великоіменитіє і благородніє слухателіє! А яко не іно что, токмо повість о обращеніі к Христу равноапостольного князя нашего Владимира обичним дієвством представити умислихом. Вина бѣше, яко то і місту сему прилично і свойственно слухателем мнѣтся бути: приличен дому єсть образ господина; свойственная пам'ять сином отшедшого далече отца своего. Се же і дом Владимиров, се і Владимирова чада, крещенієм святым от него рожденная (что паче всіх ізящніє на тебѣ является, ясневельможный пане, ктиторе і добродію наш, єму же і строєніє сего отчества Владимирового по царю от бога врученно єсть, і Владимировими ідей равними єму побѣдами, равною в Росіі ікономією, лице єго, яко отчеськое син, на тебѣ показуєш). Убо сего ізображеніє приими от нас, яко того ж великий наслідник, вмісто привѣтствія. Зри себе самого в Владимирі, зри в позорі сем, аки в зеркалі, твою храбрость, твою славу, твоей любви союз з монаршим сердцем, твое истинное благолюбіє, твою іскреннюю к православной апостольской единой католической вірі нашої ревность і усердіє,

ДІЙСТВІЄ 1

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Ярополк

З безди подземних, з огненної вихожду геєнни
Ярополк, братним мечем, люті убієнний,
Брат князя Володимира. Ні! Глагол сей ложний.
Не Володимир мій брат єсть, но ворог мій, безбожний
Братоубійця. Кая лєсть! Многажди красно
ім'я будєт, но своєй вєщї несогласно.
Володимир — владініє мiра знаменуєт,
а брат мій з родствєнною кровію воюєт.
Брат мій, — о горє! — і сей глагол нєістовий:
ворог мій, супостат лютий, жрець моєя крові.
Сіє ли знаменіє братнєй любві? Сіє
усєрдіє ко брату? О вік мій! О дніє
Лукаві! Да помрачит вас мрак нечаянний!
Но гдї єсьм? О люті мні! Гдї єсьм, окаянний?
Что вижду? Кієв се єсть. Горє мні! О горє!
Умерши єдиною, се ужє повторє
Умерти чаю. Почто, плачевний удоле
адський, послав мя єси сімо? Сіє полє
Большую скорб і позор лютіїший імієт:
увидить мя Володимир і паки убієт.
Ащє жє і не можєт меч духа убити,
обачє кая туга, кая скорб видіти
Міста сія! Зді княжий престол, зді державу
всєросійської області і толику славу
Брат зависний содержить; аз жє приях рани,
аз смєрть под'ях горькую, тоєяждє страни
Отчич, дідич, наслідник. Кто от вас, о бозі,
такo владієт миром? Єдин іли мнозі
Промисл віщий іматє? Такова ли ваша
правда? Братоубійці чєсть за казн'є прияша!
А єго жє убиша, смєрті неповинна,
єщє низвержєн єсть в ров темний! О безчинна
Сонма вашєго, бозі! Но как мя сила,
чия вражда на сіє місто понудила
Ізийти з бездн адових? Скорб там велика,
но горіє от огня гризєт чєловіка
Зависть нєутолима. Зді убо утробу
мою зависть снідаєт; зді мєнє ко гробу
Болізн'є влєчєт внутрянє. Лучшє би умріти
паки; такo нє могу, окаянний, зріти
На цвітущую область враждебного брата.

Зді єго сокровища, зді царська палата;
Зді враг мой, на престолі сидя превисоком,
сам честен сий, протчіїх величавим оком
Презирает. Сам токмо драгий, світлий, златий;
протчії, пред ним просто не сміюще стати,
Гиблють себе смиренно; іний же, под нозі
пав, лежить і бездушен трепещет на мнозі.
Мнозі от іноземних приходять зо дари,
господем зовуть; он же окружен боляри,
Легким степенем сімо і овамо ходить
і, всіх удивляюще, бров горду возводить.
О люті мні! Люті мні! Весьма іщецаю!
Весь гину от зависті! І не відчуваю
Утроб во мні зажжених. Вещ єсть неможна
не завидіти тому, іже брат сий ложна
Імене іскренному брату своєї часті
завидить і зависной не наситить страсті,
Аще не в братней крові меч лютий упоїть.
Коїх убо зол єму желати достоїть?
О граде тяжкий моїм очесам! О злого
жилище розбойника! Добрі такогого
Князя достоїн єси, але болізн чужда
не болить тобі, аще неправда і нужда
Місто імає у тебе. І єще повсюду
проноситься вість, не вім, ізшедше откуду,
Аки би Христов закон в тобі імає бити
і з богами Владимир дерзнет брань творити.
Христе, аще ти єси цар і господь всея
твари, гді суд істинний? Гді правди твоєя
Неложное мірило? Убійця во славі
от тебе вінчан будет і тако державі
Твоєй угождається! Сродственника крови
губитель любим тобі? О суд неістовий!
Но ви, бозі лучшіє, привратіте сімо
уми прозорливіє, виждте, что творимо
Зді будет: Владимиру брата не довлієт
убити, брань вознести на богов імієт.
Что вам мнється? Тобі же найпаче, державний
Перуне 1? Виділ єси, когда мя злославний
Убиваше мучитель, і стріл огневидних.
отнюд не пустил єси і сим всіх безбідних

Розбойников сотворил. Вижд, что імат бити:
брат мой тебе самого хочет сокрушити.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Жеривол волхв, Ярополк

Жеривол
Кто зді тако на боги хулить?

Ярополк
Стой, не бойся.

Жеривол
О люті мні!

Ярополк
Не бойся.

Жеривол
Перуне, устройся.
Поможи, Сильний боже!

Ярополк
Что тако безумен
Стал еси, Жериволе? Или дітоумен
вік тобі возвратися? Ні ли мене віси,
Кто єсьм аз? Стой, не бойся. Кії тамо біси
смущають тя і мешчуть?

Жеривол
Вім тя, о владико!
Князь Ярополк еси ти.

Ярополк
Что убо толико
Вид мой тя ужасает?

Жеривол
Мертва тя спишахом,
того ради, видя тя, коліблюся страхом.

Ярополк

Вім, яко на мертвецов і зріти живії
от трепета не можуть. Но позори сії
Тебі, мню, не страшні суть: ти тайними слови
каменнія от гробов откриваєш крови
І гниюція уже возбуждаєш тіла;
к тому воздушних, лісних і геєнських сила
Духов повинується тобі, а на чари
твоя сонце міниться, померкають зари.
День во тьму облачиться. І недавно в темной
сітующе геєнні, слишахом от земной
Страни глас проходящий, — пініє то б'яше
тайн твоїх. Абіє все сонмище наше
Возтрепета, сам токмо цар не ужасеся
і позна глас і, егда многое стечесея
К нему полчище духов. "Поспішно летіте, —
рече, — Жеривол гласить, что велить, творіте",
І многих посла к тобі.

Жеривол

Всегда аз довольный
любві его, за что есьм сам ему невольный,
Ні свобод, в раба ему з тілом і душею
вірнo себе написал кровію моєю.
Недавно он мні присла дар неоціненний,
злат сосуд, нікоея сили ісполненний,
От него же аще что мало іспиваю,
абіє со мертвими і біси дерзаю
Сходитися. Тебе же нині устрашихся,
яко сили тоєя еше не напихся.
Прости, о владико мой! Не буди твоєму
величію противно, дам кріпость моєму
Малодушію.

Ярополк

Ність в сем моєй укоризни,
не требі гнушатися царської даровизни.

Жеривол

О вісти сей веселой! Кого вижу, княже!
Ярополк еси, добрі познаю. Коя же

Вини к нам пришел еси от мертвих?

Ярополк
Вас ради.

Жеривол
Како?

Ярополк
В бідах вам ваших желая отради,
Не прийде ли во слух вам, что ваш умишляет
князь на ви?

Жеривол
Что новое? Он давно являет
Сверіпство свое: уби тебе, брата родна.

Ярополк
Жертва великих богов ність к тому свободна.

Жеривол
Что слышу?

Ярополк
Християнський закон воспріяти
Умисли, от богов же всячески отстати
хочет.

Жеривол
Га! Га! Га! Га! Га! Істинное слово.
Аз сам без вісти сея (повім нічто ново
і вам невідомое), аз (глаголю вірно),
Аз первый в сем подозріх его. Лицемірно
начат богом служити. Слыши тайну странну.
Первіе он ко богом і жерцом пространну
імі руку і, егда жертву приношаше,
Радость, празник, торжество, веселіе наше
бі тогда; воли толсти і тучніе крави
Убиваєми бяху, і довольни страви
не боги токмо, но і жерці іміяхом
І не токмо ни мало тогда не алкахом.

Но — віруй ми, о княже! — жрець Перуна-бога
Добрі чрево ісполнил от тука премного.
Со Перуном (віси, что імам глаголати),
Со Перуном могох мя, грішна, соравняти.
Но уже тую щедрость ізміни. О студа!
Даде вчера єдного козла, тако худа,
такo престарілого, тако безтілесна,
Такo ізнуренного, ізсохша, безчесна,
тонка, лиха, немощна, безкровна, безплотна, —
Єще ножа не приях, а смерть самохотна
постиже єго. Гнів ли уби єго божий,
Іли яко не бі в нем, кромі лихой кожи
і под кожею костей, тілесе ни мало.
Что убо мнється тебі? Кое се настало
время! Не нам се нужда твориться, но, стада
Не ядше, ізмруть бозі.

Ярополк

Єще прежде глада
побієт іх Владимир, дерзнувший пролити
Кров братнюю, дерзнет он і богов побити.

Жеривол

О лютой дерзості! Но повіжд ми подробну,
Молю, коім образом тако неподобну
смерть под'ял єси. Аз бо ничто же вім іно,
Токмо яко брат брата умертви безчинно.

Ярополк

Відом єсть вам давній наш свар. Но се не буди.
Дивно: претикаємся часто, суще люди.
Зри же, како не равни братніє бувають
Серця. Уви, над міру себе возвишають.
Владимир, мній возрастом, долженства своего
Ни мало не пом'яну, ни проси моего
он, престарілой отець сущі злови, мира.
Аз просих, но не бяше злобі єго мира.
Всемощний, но не могий явним і оружным
Видом мя побідити, побіди безмужним.
Лєсть приять вмісто меча; мнється бути мирний
Во слові, во серці же ношаше яд звірний.

З мого ж смиренія он хищніа сіти
Соплет на мя, взивает дому посітити
і утвердити завіт. Аз прост і ничтоже
Злого в толицей любові чаях, — но бо може
вірная любов бути, ні распря почиет,
Где любові знаменія віра не іміет, —
пойдох аки ко брату. О день і час лютий!
Камо ідох, безумен? Три крати на пути
конь преткнуся, три крати вран прелеті черний,
Третій час дне три крати нарекох вечерний.
І воспящаше мя друг, даяй совіт здоровий,
Но не воспященни суть божія устави.
Прийдох уже ко дверем, чая яко тіми
Вхожду в дом братний, — во мрак вічний ввійдох іми,
Єгда бо праг преступих, отсюду і сюду
На мечі мя под'яша. Моїх же оттуду
всіх воєв воспятиша; єдин со двоїми
Всує брахся, весь люті на мечах носимий,
яко медвідь, єму же в перси ловець сильний
Рожен вонзет, мечется всує і бездільний
гнів ярить, і елико бореться кріпчає,
Толико в онь желізо входить глубочає;
сице аз, бідний, брахся, посліди же тамо
Падох і валявся сімо і овамо
в крові моєй, сугубим путем пустих душу.

Жеривол

Не могу се слишати, но отмстити мушу!
О бозі, помозіте! Аще мої пісні
Сильні суть і можуть что, да пройдуць в безвісні
міста, в дебрі, в пещери, в ріки, в бездни, в гроби,
В глубокія великой матері утроби.
Подвигну мертвих, адських, воздушних і водних
Соберу духов, к тому звірей многородних
созову купно, прийдуть змії страховидні,
Гади, смоки, полози, скорпії, єхидни;
совлеку сонце з неба, помрачу світила,
День в ноц претворю: яві будет моя сила.

ДІЙСТВІЄ 2

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Курояд жрець
Слишіте празнична рога!
День прийде Перуна-бога,
День шумний, бурний, ужасний,
празник громний, велегласний.
Слишіте, рустії люди!
Доми, орудія, труди,
Торги, купля оставіте,
спішно на празник ідіте!
Воли, крові ізбирайте,
толстії жертви давайте!
Он єсть бог молнієлучний,
любить м'яса зіло тучні.
Слишіте празнична рога!
День прийде Перуна-бога,
День шумний, бурний, ужасний,
празник громний, велегласний.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Піар з Куроядом

Піар
Курояде, престани, престани, престани!

Курояд
Что тако, о Піаре?

Піар
Всує нині страни
Оглашаєш, не будет, не будет днесь жрома
жертва; не движи людей.

Курояд
Невіже! Єсть грома
Празник.

Піар
Чесний Жеривол не готов єсть,

Курояд

Како

Жеривол не готов єсть?

Піар

Не готов єсть всяко.

Курояд

Ко чєму єсть не готов?

Піар

Не готов єсть жєрти.

Курояд

Дадіте ми, о бозі, да аз тако терти
Возмогу кури моя, яко он всеціло
трет воли безмірня! І на сіє діло
Что єсть нужно, молю тя, повіжд.

Піар

Ність удобна
времені, яко вижу.

Курояд

Річ се неподобна.
Жєрти єму ність время? Прелщаєшся, друже,
і віруєш; аз же ні, но чаю, что уже
Он би хотіл, даби бил празник непрестанний"
Дивну вєщ реку: видіх, когда напитанный
Многими он жертвами лежаше во хладі,
а чєво єго бяше превеликой кладі
Подобное; обачє в ситості толикой
знаменіє бі глада і алчби великой:
Скрежеташє зубами, на мнозі без міри
движи уста і гортань. І достойно віри
Слово твоє, Піаре: "Время не імієт".
І во сні жрєт Жєривол.

Піар

Сє не розумієт
Любимий мой Курояд Піарева слова!

Ріх "не імає времені", видя, не готова
Єго бити.

Курояд
Мню, зубів не ізостри іли
не іспразни стомаха.

Піар
Ругаєшся; ні ли
Во гріх не вміняєши дерзок сміх творити
з мужа толь велебного! Что ж імієт бити,
Увіси потом.

Курояд
Почто празника не творить?

Піар
Нині сіє довлієт.

Курояд
То он нас поморить
Гладом,

Піар
Нужда терпіти.

Курояд
Но молю тя, кая
нужда се необична?

Піар
Аз, дрова збирая
На жертву, ходя нині сквозі ліс пустинний,
і се біжаше скорий, простовлас, безчинний
Жеривол і, от землі вихром подносимий,
не позна мя при путі, но неудержимий
Біг творя, пушаше вопль в дебрі необичний,
от всіх же стран пустині страшні і различні
Отповідаху гласи, і свисти, і кихти.

Курояд

Скорб нікую імієт.

Піар

Сего ради ріх ти,
Яко ність готов жерти.

Курояд

Убо потерпімо,
что се будет. Но се он, се он біжить сімо!

ЯВЛЕНІЄ ТРЕТОЄ

Жеривол, Курояд, Піар

Жеривол

Скорб велія! Люті мні! Скорб, братіє, зільна!

Курояд

Что ти єсть, Жериволе? Престани! Бездільна
Толикая печаль єсть. Аще і что злоє
случиться ти, сотворше совіт, можем тоє
Ісправити і в добрий случай премінити.

Піар

Скажи, да совітуєм.

Жеривол

Ничтоже совіти
Успіють, аще сами не потщатся бозі.
Не вісте ли, о друзі, яко зіло мнозі.
Супостати на богов і на нас возсташа?
Воводять Христов закон.

Піар

Убо, чесность ваша,
Призови силу богов: твоїх они піній
слухати навикоша, ниже повеліній
Преступають.

Жеривол

Нині біх в дебрех непроходних
і созвах безчисленних, лютих, страхородних

Сонм духов неізчетний. Єгда же познаша
нужду мою, скоро всі равним совіщаша
Гласом, яко не требі вести всего полка.
"Ми, — рекше, — увидіхом от слов Ярополка,
Яко князь ваш Владимир, іже скорб толику
наводить, страсть імієт зільну і велику
Ко похоті тілесной і ко мирской власті.
Того ради цариков, іже тіми страсті
Владіють, звати треба. Тріє суть: біс мира,
біс плоті, біс противства божія. Тим віра,
Нам неблагоприятна, коліблется всюди.
Но тії где-сь странствують. Убо наші труди
Будуть в том, да поіщем і пришлем їх скоро".
Се рекше, полетіша поспішно і споро.
Тих на помощ аз чаю.

Курояд
Люті! Что се странно?

Жеривол
Что ти єсть, Курояде?

Курояд
Бозі нечаянно
Возтрепеташа.

Піар
Ність то разві примрак нікий
і мечтаніє ти бисть.

Курояд
О позор великий!
Смотри ж сам.

Жеривол
Знаменіє сіє єсть ужасно!

Піар
Зови сих, Жериволе! Труби велегласної

Піснь Жеривола

Аде, на поміщ возстани,
спішно двигни твоя брани,
двигни сили, двигни власти,
твоя імат честь упасти.
Вітре пернатий, воскорі
преносяй корабль по морі,
помощной нам адской силі
подаждь воскоріє крилі.
Летіте, дусі, летіте
нам на поміщ, не медліте!
Ізостріте гніва жало:
люто время нам настало.

ЯВЛЕНІЄ ЧЕТВЕРТОЄ

Біс мира, Жеривол

Біс мира
Что се тако нужное і кая потреба
тако скорой поміщі, Жериволе?

Жеривол
З неба
О господіє мої, послаша вас бозі.
Не вісте ли, в Кієві что твориться? Мнозі
Лжемудрці, лжепророки, хульники возсташа:
пасти імат закон ваш, пасти віра наша.

Біс мира
Кто таких злих навітов вина?

Жеривол
Князь вельможний.

Біс мира
Не бойтєся, дерзайте! Ні ли он, безбожний,
Приймет моїх совітов, аз отмщу сторично.
Обаче не мню тако: князю ли прилично
Да свою розп'ятому і нищєму вию
Христу приклонить? Люті! Аз недоумію
Об'яти се мислю, ниже помисл умний
может сіє сказати. І аще безумний

Сотворить тако, аще от греков прельстися,
вісте ли ви, кому он в сем уподобиться?
Константину 2 оному, іже риболова
Петра, всіх худійшого, і з ним неістова
Шатерей ділателя Павла, во сні п'яний
узрів, тако восприять совіт їх поганий,
Аки би був болярский, і себе в неславу
толикую воверже, яко злату главу.
Не усрамися старцю Сильвестру худому
преклонити смиренно. Всі царського дому
Возсміяшася тогда; ми же наєдині
на мнозі плакахомся і даже донині
Плачем, толику его погибель помняще.
О Христе! Аще прельстиш і сего і аще
Поймеші Владимира, буди (яко лживий
твердить о тобі народ), буди бог правдивий!
Аз же да не буду цар, да не буду чесний,
да не буду всесильний. Калугеров лестний
Вождь, о мой Жериволе, язык да устроїть
і да много глаголет; мні же надостоїть
Словом прельщати, ділом хощу показати
что могу.

Жеривол

Равно тобі благодарствовати
Не можем ми, о царю! Твоя будет слава,
але твоя сих лестцов побідить держава.

Біс хули

Не менш о сем потщуся і аз, Мире златий!
Зріте же, аще любить істинну розп'ятий.
Яко сам злодій б'яше (не бо середі двою
злодію розп'ят би був), тако зо собою
І полки злодійськія вести зіло любить.
Кому се ність ізвісно? Сам он гласно трубить
В своєм евангелії. "Не прийдох призвати
праведников, — глаголет, — но грішних взискати".
Тожде ділом являєт. Донелі державний
Владимир ім'я іміл доброє і славний
Мужеством бі, і Христу он мняшеся бити
непотребен. Но єгда сродную пролити

Дерзну кров і княжеський сан сотвори мерзкий, —
сотвори себе Христу любима, да дерзкий
Будет оттоль розбойник: убо богів сила
ненавидить всячеськи толь скверного діла,
Но недолго гріх ходить вольний і безказний,
во слід злодіяння пойдєт неприязний
Гнів мой: вложу в мисль єму христоненависні
помисли, на язик же наведу безвісні
Хули. Мняшєся тобі, о тектонов сину,
яко Владимир будєт равен Константану, —
Будєт противу тебе Іуліян вторий.

ЯВЛЕНІЄ ПЯТОЄ

Біс тіла і Жеривол

Біс тіла
Простіте, аще мало закосних; аз скорий
Всєгда на сицевую помощ, днесь єя же
іщеши, Жериволе!

Жеривол
Ні, о любві княже,
Не на мя пушай стріли; вім, яко твоего
лука язви сладкі суть, но тіла моего
Всі уди, всі утроби твоїх ран суть полни.
Язви князя нашего.

Біс тіла
Но он весь єсть больний
От стріл моїх: триста стріл, ядом напоєнних,
внурих єму во серце, триста жен сочтенних
Біситься любовію.

Жеривол
Но вся отринуті
хощєт уже.

Біс тіла
Кто тако жестокий і лютий
Любов єму от'ємлєт?

Жеривол

Єдин, убо віси,
єдин безчеловічний всесладкія біси
Христос от душ ізгонить і всім єсть противний.

Біс тіла

Не скорбіть. Покажу вам образ зіло дивний
Християнської чистоти. Яко к вам позваний,
не скор прийдох; не вісте, чим бих удержаний.
В далекой страні, Христа держашей устави,
двоє суть княженія особной держави.
Двоім їх князем любов ко єдиной діві
вліях в серце; недолго убо в тайном гніві
Прибиша зо собою, скоро ярость звірну
откривше, лютую брань і силу безмірну
Двигнута і єдиной жени ради тако
кров людей безчисленних проливають, яко
Троянська іногда брань 3 долго ліяше,
когда греком Єлена похищенна бяше.
Тако мя побіждають християне!

Жеривол

Убо

со Владимиром тобі братися сугубо
Удобнійша брань будет: понеже бо зіло,
яко повіствуєш, єдної жени тіло
Двох мужей побіждаєт; колми паче триста
зв'язати єдиного можуть і од міста
Двигнутися не дадуть, аще приложиши
о том попеченія.

Біс тіла

Всує ся трудиши,
Жериволе! Наша в том печаль, наші труди.
Ти отселі, молим тя, безпечален буди.

Жеривол

Братія, радуймося: єще не уможет
Христос торжествувати, ні єму поможет
Многорічіє жерцов єго.

Піар
Нам прилично
еще пред побідою піти краснолично.

Курояд
Прилично воістину.

Жеривол
Устройтеся спішно,
спішно до скаканія, аз же вам утішно
Явлю zde знаменіє: понеже імами
сладкіє піти пісні, бозі же зо нами
Будуть скакати, токмо первіє їм мушу
пришептати і дати коємуждо душу.

Ідоли зо жерцями, поющими піснь, скачуть.

ДІЙСТВІЄ 3

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ
Владимир, Борис, Гліб

Владимир
Борисе, чадо моє!

Борис
Что, отче, велиши?

Владимир
Виділ еси от греков посла? Что ти мниши
О его віщанії?

Борис
Закон свой прияти
совітуєт, но требі боліє слишати
О том, да вся ізвісна будуть.

Гліб
Аще вольно
что мниться мні сказати, о отче?

Владимир
Довольно
Глаголи, чадо Глібе!

Гліб
Аз отнюд не знаю
в чем стоїть закон Христов; обаче не чаю,
Даби не любве ради посла сицевого
послал цар візантійський. Аще бо би злого
Був он ухищренія, з лукавим навітом,
не то би своїм тобі представлял совітом,
Что самим їм свято єсть, велико і чесно.
Но єгда что сам любить, то давать не лестно
Мниться дарованіє. К тому кой zde бити
может подзор лукавства? Єгда-бо змісити
Кров їх з нами хочеши, чаю, видять ясно,
яко мир їм даєши, ниже что ужасно
Іли враждебно от нас собі ожидають.
Враги не сим образом кров свою змішають.
Убо молю, не спішно і не без отвіта
отслиши філософа, но его совіта
Не возгнушався, вели єму, да подробну
закон Христов із'яснить і віри удобну
Покажет віру свою.

Владимир
Аки би єдино
серце імами, Глібе! Аз ничтоже іно
Помишляю; прочеє віруйте ми, чада:
мнозі к нам приходяху з Візантії-града
Царськії посланници, обаче єднако
іміх серце, ниже что внутр іміх. Інако
От сего сотворися: єдва-бо он слово
прорече ми і Христа пом'яну, что-с ново
Не вім і дивну в серці ощутих зміну
і, что всіх єсть дивніє, аки не єдину
Річ слишах, двоїх ніких устен слово бяше.
Філософ убо, стоя, своя глаголаше.
В мислі же моєй нікто тайним си язиком
(отселі, мню, не слишан бисть он чоловіком)
Повість філософову кріпкими ізвіти

утверждаше. Моя же утроба горіти
Мняшеся, і страх нікий пронзе мя; оттолі
не вім, како ко моей приліпися волі
Ім'я християнськое, наші же мні мертви
бозіє мняться бути і мерзкі їх жертви.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Вісник, Владимир, Жеривол

Вісник

Жеривол входа просить, княже!

Владимир

Невозбранно.

Повіми єму о сем слово нечаянно.

Жеривол

Іменем богів наших многих літ желаю,
княже, державі твоєй.

Владимир

Что нового чаю

Слишати, Жериволе?

Жеривол

Вельможний владико!

Желал би лучшую вість носити. Велико

І страшно знаменіє бозі нам дадоша:

зіло розболішася.

Владимир

Но не у помроша?

Жеривол

Не буди то, господи!

Владимир

Се убо не тако

страшно, яко рекл єси.

Жеривол

Умирати всяко

Бозі не можуть, їх бо вредити ничтоже —
ні огонь, ні меч, ні вода, ні земля — не може.

Владимир

Не вім сего.

Жеривол

Есть єдин вред смертний: от глада
умирають іногда, того ради стада
Тучнії їм на жертву обикоша слати
боголюбці, от них же первого тя знати
Должни єсьми, о княже!

Владимир

Но рци, в чем боліють
бозі твої.

Жеривол

Первіє твої суть. Іміють
Сокрушенні нікіє кійждо своя уди.
Милостив убо буди їм, молю тя, буди
Милосерд.

Владимир

Что же творим? Послухай моего
совіта, Жериволе! Інного коєго
Большого взищім бога.

Жеривол

Бути се не может.
О княже, како єдин толиким поможет
Народом твоїм?

Владимир

Ні ли єдин аз владію
всім народом? Что се єсть, аз недоумію
Сказати.

Жеривол

Ність се дивно, ність ни мало чудно.

Ти больш смисла імаши, їм же тако трудно
Мудрствовати. Ти, егда ізийдеш от тіла
(не лгу, ні ласкательно глаголю), до зіла
Превознесен будеши і над всіх немало
богов болій: мал тобі Позвізд 4, мал Купало 5,
Мал Мошко 6, мал Коляда 7, мал Волос 8; сравнений
з тобою і сам Перун будет умаленний.

Владимир

Аз толик сий, обаче от меча боюся
смерті. Богов же како (что се есть дивлюся),
Богов како не может тоєжде вредити?

Жеривол

Ріх, яко кромі глада не можуть умріти.

Владимир

Вім убо, Жериволе, како тя сотворим
безпечальна, да гладом больных сих поморим.

Жеривол

Что слышу? Аз погибох. О княже всезлатий,
вседрагий, вселюбимий, всемоцний, багатий!
Престани сих помислов! Буди милосердний!
Виждь слези, виждь трепет мой, виждь плач мой усердний.
О княже! О господи! О владико! Кую
злобу богов видиши, яко сицевую
Ярость на них воздвиже?

Владимир

Аз от любви сіє,
не от ярості творю, да бозі благіє
В болізни не мучаться. К тому, что пользуют
больні? На что потребні суть?

Жеривол

Ясти требуютъ.

Владимир

Жериволе, вижу тя великого бити
боголюбца; но сіє нужно отложить

На інно время. Нині послушай моєя
потреби. Дойде ли вість чесності твоєя
О прибувшем к нам послі царськом?

Жеривол
Слишах, княже.

Владимир
Мню убо, яко віси і вину, єя же
Приход его єсть?.

Жеривол
Не вім, но боюся зіло
прихода его сімо: імат бути діло
Ратно, немирное.

Владимир
Ні єще завіщанний
мир зо нами кріпчає хочет сей посланний
Утвердити: совіт же дает в кріпость мира,
да і от нас Христова восприймється віра.

Жеривол
О княже! Что се слишу? Се мир? Се брань зільна,
яковой от літ древних Росія всесильна
Єще не іміяше.

Владимир
Не нанесет брани
цар, аще і не приймем віри їх. Престани
Всує скорбіти. Твой же кой совіт єсть? Како
на се їм отвіщаєш?

Жеривол
Не хоцем вас всяко
Послушати, ні ваша прияти совіти.
Ми больш богів імієм.

Владимир
Но на їх ізвіти,
Іми же нас приводять, что рещи імами?

Жеривол

Вім, что се єсть: прітися словом хощут з нами.
Аще тако добрі єсть; всує уповаша,
яко ність ум в Росії, яко область ваша
Мудрецов не імієт. Да урозуміють
невіжу Жеривола.

Владимир

Скоро zde іміють
Бути, аз бо їх просих. Ти же удалися
мало; їм же, пришедшим, паки возвратися.
Дерзок єсть, но не чаю, не препрін от слова
мудрець наш аще будет.

Гліб

Обично такава
Дерзость величавая в ділі не буваєт
многомощна і себе суєтну являет.

Борис

Посел, яко же слишах, вельми єсть славимий
во Греції філософ, і между своїми
Єдва єму, глаголють, обрітєся равен.
Іскусен в ученії, красномовством славен;
К тому же і страннії ізучи язики,
умієт і наш руський. Муж же сій толикий
Не кичиться, глаголють, но кроток єсть в нраві.

Владимир

Вірно слово: бесіда єго творить яві,
Яко славное єго ім'я не єсть тощю,
з бесіди бо, каков кто внутр єсть, знати мощно,

Вісник

З гречеськой землі посел паки входа просить.

Владимир

Да прийдет зді, іже нам добру вість приносить.

ЯВЛЕНІЄ ТРЕТОЄ

Філософ, Владимир, Жеривол

Філософ

Первий мой приход, княже, велінний ми бяше
царем моїм, нині же величество ваше
Прийти веліл ми еси. Аз яко моего
царя і величества, такожде твоего
Творити волю готов: оному повинно,
тебі любовно должен, обоїм всечинно.

Владимир

Сіє ти усердіє і любов толика
велить ми потщатися, да цар і владика
Твой мене не побідить ниже да превзійдет
в любові своєї ко тобі. Но да больший прийдет
Сей долг на мя любовний; молю тя, не буди
тяжек (аще хочеши, да не всує труди
Пути твоего пойдуть), скажи нам подробну
глави ваших уставов; сотвори удобну
Увіренію бути віру нам Христову
да увіми, какову взяти і какову
Отвергти подобает.

Філософ

Во всякой потребі
должен тобі єсьм, в сей же найпаче єсть требі
Да служу неліносно; на діло бо сіє
не токмо мя цар посла, но і приліжніє
Сам бог завіщає.

Жеривол

Что ми велить ваше
величество? Се прийдох.

Владимир

Давно ми мисль бяше
Призвати чесность твою; угодна обаче
не бі времені, нині єсть. Тебі найпаче
Достоїть се відати, кія ми совіти
преподає цар римський: закон ізмінити
Совітує, ти же нам закону начало.

Жеривол

Непотребна зміна, їдїже ни мало
Зла не обрїтається. В нашем же уставі
кій порок єсть? Разві то відомо державі
Твоєй буди? Большеї жертви приносити
богом должно єсть; зри-бо, что нам сотворити
За нелюбов прещають. В сію нош, до лежа
приступи ко мні нікто худ, сух, кость і кожа
Єдина; аз не познах, Купало же бяше.
І, скорбей, возрїв на мя, рече: "Чесо
Беззаконїє растет, малить же ся зіло
боголюбство? Видиши, Жериволе, тіло
Моє коє єсть? Гдї суть многотучні жертви?
Мните ли, яко бозі сильнїї суть мертві?
І не требують ясти? І тебе самого
козлядом назвати требї. Такового
Зла не терпим прочее! Не даєте ясти!
Ми убо вас жаждею сотворим пропасти.
Ізсушим Дніпр іли біг его воспятъ пустим,
но і самий по малї род скупий опустим".
Се рек, мняшеса на Дніпр скоро отходити,
аз же остах трепетен. Что убо творити
Імами і коєй нам требї єсть ізміни?
Отсюду познай, княже!

Філософ
Соннїя то сїни
Бяху і позорище трезвим не ужасно.
Слиши, что не от ношна примрака, но ясно
Пред всіми ти глаголю: не токмо вод річних
не ізсушать вам бозі, но, аще от вічних
Обителєй бог призрїть милостивно на ви,
в воді той богов ваших сокрушаться глави.

Жеривол
Да на твою-то прежде обратїться, мерзкий
хулниче, клеветниче!

Владимир
Что ти тако дерзкий,
Жериволе? Посел єсть і откуда, віси,
і до кого прислан єсть. Іли в слові нїси

Іскусен? Словом чинним, не сваром преприся.

Жеривол

Аще тако велиши, княже, добрі случися
Час мні сей. Но что імам глаголати з вами?
Єдин вам токмо єсть бог?

Філософ

Єдного імами.

Жеривол

Слишах тако. Се же что? І како он нужди
всіх чоловік понесет? Како єму чужди
Скорби во сердце ввійдуть? К тому аще бозі
вам кромі єдиного не суть, почто мнозі
Жерці во вас? Єдин ли всім тим довольствуєт
вол на жертву? Что се єсть? Сам же что готуєт
Ясти собі бог? Рци ми. Веліл єси, княже,
словом препиратися; аз нікоєяже
Не вижу в нем мудрості: молчить, не віщаєт.

Філософ

Таков слову твоєму отвіт подобает.

Жеривол

Таков і аз вім, ібо аще достизати
висоти моїх словес не можеш, молчати
Нужда ти єсть. Но рци ми, коєй найбільш сласти
в яденії бог іщет? Что найпаче ясти
Любить он? Рци, молю тя.

Філософ

Аще би не тако
земен був, могл би єси знати, яко
Дух сокрушений — богу жертва єсть любима.

Жеривол

Ха, ха, ха, ха! Слишіте! Слишіте славима
Бога християнського! Убо ниже пієт;
жаждний, гладний і бідний — дух єму довлієт,
Парею сит.

Всі жерці сміються.

Філософ

О, сміх ваш достоїн слез многих.

Жеривол

Ми же богів імами не тако убогих:

Упиваються медом; гусей, курей страви

тучать їх, а найпаче тучнішіє крави

І воли пожирають. Єще ти немногу

вещ реку: коє лице свойственно єсть богу,

Красное ли білоє? Кий шар їм приемний?

Філософ

Вім, кий вид богів ваших — черні суть і темні.

Жеривол

Ваш же каков?

Філософ

Не віми, єсть-бо невидимий.

Жеривол

Слишіте, что нам сказа? Се ли он хвалимый

Філософ? Чуждых богів вість, не вість своего!

Не вість, в кого віруєт. Княже, виждь коєго

Учителя імаши.

Владимир

Престани! Стижуся

красномовства твоего.

Жеривол

Владико, чуждуся

Твоєму величеству. Віруй ми, нігде же

тишайшія бесіди не суть, но понеже

Кратким словом істину хранити ність вольно,

ділом смирю хульника, а смирю довольно,

ЯВЛЕНІЄ ЧЕТВЕРТОЄ

Філософ, Владимир, Борис, Гліб

Філософ

Не буди величеству твоєму в досаду, —
се ли в вас мудреці суть? Аз овчєму стаду,
Не дал би сицевого вождя.

Владимир

Сіє восписати
не требі єсть закону, ниже поридати
Державу нашу: род наш жесток, і безсловний,
і письмен ненавидяй — сєму єсть виновний.
Но не во всем Жеривол глагола безумні:
како єсть бог невидим, не вім аз.

Філософ

Розумні
Отсюду начал еси. Аще бо видимий
був би бог чоловіком, не був би множимий
Собор многобожія, но ниже би вірі
возмогло тогда бути місто во всем мирі.
Віра єсть віровати во вещь таїнственну,
ниже єсть неприлично бути сокровенну
От очес смертних богу. Сонце, ходяй горі,
обаче дерзких очес не терпить: воскорі
Отвращает зіницю. І ви, земні суще
і тожде со іними естество імуще,
Честі ради не всім вас хочете являти,
многим на престол царський невольнo взираєти.
К тому бог дух єсть, ниже вещество імієт,
і тако до зрінія єго не довлієт
Око плотськoє. Се же яві єсть отсюду,
яко і душі нашєй не можем отнюду
Видіти, какова єсть.

Владимир

Како убо віми,
яко бог єсть, понеже нам єсть невидимий?

Філософ

Сєй розум от естества імієт начало.
Древнії бо елліни, не суще ни мало
От бога ізученні, сіє іміяху

познаніє. Єгда бо весь мир розсуждаху,
Видяще в нем толь многу твар і толь различно
зданіє і всім вѣщем данное прилично
Свойство і согласіє, яко і в толиком
множестві не ратують на ся, но в великом
Мирі стоять і в єдин конець наміряють,
ниже когда данний їм чин свой {зміняють.
Свой путь імуть світила, свой брег знають води,
свое время відаєт земля, із ней плоди
Ісходять, кийждо от них во время подобно.
То зряще, філософи ріша: "Неудобно
Бути сим без начала і потребной власті.
Но нікто созда сія і держай упасти
Не даєт і премудрим смотренієм строїть:
убо того і богом нареши достоїть".
Тако всі мудрствоваху.

Владимир
Добрі се. Но кая
нужда єсть, да многія твари розсуждая,
Познаїм токмо бути єдиного бога?
Многих бо создателей твар требует многа.

Філософ
Ні, княже! Не может-бо что началом бути,
аще не єсть єдино: началу іміти
Первенство подобает. Убо аще мнозі
суть во вас; всі ли тіє первіє суть бозі?
Аще ні, єдин убо; аще же всі, како
в многом числі ність вторий, ні третій? І тако
Всім вину подобает іміти єдину.

Владимир
Но откуда вісно єсть, яко єще інну
Жизнь глаголете бути і вік іний, новий
сему преставшу?

Філософ
Сіє ізвіщенно слови
Пророков нам єсть; ниже віру невозможно
от'яти, ібо о них многажды неложно

Собитіє познахом. Но і сіє вісно
бисть древним любомудрецем. Платон 9 бо ізвісно
Творить в єдной бесіді, яко душа наша.
єсть безсмертна, і єго розум всі прияша;
Єдин токмо Епікур 10 не хоцет прияти.
Єще же і отсюду тожде само знати
Мощно єсть. Бог, всякоя вещи сій начало,
імат всі совершенства, от них же ни мало
Видим в различной тварі. Аще убо цвіти
красния зрим, должно єсть тожде розуміти
І о бозі, яко єсть всей красоти полный.
Видим світила, убо світа єсть довольний
Істочник бог. Чудимся величеству мира:
велик убо і бог єсть, і ність єму міра
Равна в тварі словесной. Знаєм всемогуща,
видяще кріпость мужей; знаєм всеімуша,
Зряще на власть царськую; мудра бути знаєм
от мудрості созданной. Сице устрояєм
Правди єго ізвіти; сіє же єдино
довольно показует, яко імать інно
Житіє бути кромі временного, єже
во различных случаях преходить. Понеже
Не равна діла йині творять чоловіці:
ін добронравен, ін єсть лукав; в сем же віці
Не всі по ділом своїм мзду і казнь приємлють;
многожди добрі страждуть, лукаві же вземлють
Честі превисокія, убо не вінчаєт
на землі бог праведних, ні злих осуждаєт.
Како убо сам прав єсть, аще зді кончати
всю нашу жизнь імами, ні іной чаяти?
Обаче не тако єсть: бог, правди хранитель,
ін вік нам уготова, в нем же і отмститель
Злим будет, а праведним воздаєт мзду сторичну;
сим радость безконечну, оним же казнь вічну,

Владимир

Прежде твоєй бесіди сим образом тоє
порозумівах всегда: єгда бо что злоє
Аще і втай сотворих, совість мя мучаше.
Розмишлях, что боюся: все житіє наше
Зді кончается, мні же кто зді может бути

судія? Но так внутрней скорбі утолити
Не могох. Скажи еще: како о сем мирі,
како о чоловіці, како о сей вірі
Христовой мудрствуєте?

Філософ

Прежде всего віка
бог, сий доволен в собі, созда чоловіка
Во времені, от своєї благості, єдиной,
не да зді живет присно, но ко лучшей інной
Жизні да свой путь творить. Мир же сей всеродний
дал єму в напутіє, даби путь угодний
Імїл, і того ради лице понуренно
іним даде животним, нам же возвишенно,
Да ідіже отчество, тамо ум возводим.
Сего і от еллінської мудрості доходим.
Но чоловік, своєя не розумів честі,
ні познав благодати, сведен же от лесті;
Скотом, от них же лицем разнствуєт, тім страсно
серцем уподобися. І мню, яко ясно
Віси, яже о падшем Адамі обично
повіствуєт: тебе-бо со всяким различно
Общество єсть народом, і со християни
бесідуєши часто. І оттуду на ни.
Аки от істочника, вся нужди і скорби
істекоша, болізні, распрі, брані, борби,
Глади і губительства; сама смерть тогожде
корене і, что смерті лютійше єсть, тожде
На разум наш наведе облак нікий темний,
ім же був осліпленний чоловік, весь земний
Сотворися; горі же мало кто возводит
серце, і сим ідолом честь скверную родить.
Сим себе весь мир тако обезумил бяше,
яко кромі іудей весь род почиташе
Мертво діло рук своїх. Но смотри, коликий
бог наш єсть во милості; не терпить вівіки
Мир тако погибати, хоцет возвигнути
лежащих от падежа, не відуших пути
Ісправити, плінєнних з ада свободити,
єще же да і правді удовлетворити
Божієй за преступство чоловік возможен.

Но понеже ні ангел, ні чоловік может
Ізвести сія в діло, созданну бо силу
превосходить, сам к тому (дивная вещь!) ділу
Знійде. І зри, коль мудрі! Сам плоть чоловічу
восприять на ся, прошед утробу дівичу,
І бисть бог і чоловік, єдинім связуєм
лицем в двою естеству. Того іменуєм
Христа; той-бо пострада і утоли за ни
гнів божий, той смертію своєю от страни
Адської возведе нас, той научи, како
о бозі да мудрствуєм. І сказа нам, яко
Єдин єсть бог істинний, но лице тройственно —
отець, син і дух святий; отцю єсть свойственно
Рождати от нідр сина, духа ізводити,
онім же от єдина отця ісходити.
Син убо плоть ізволи нашу восприяти
от діви, в той пострада, на кресті розп'ятий,
Умре і погребен бисть, воскресє і явно
многим сіє сотвори, потом же, преславно
Возшед на небо, сіде одесную бога.
Суть же і інна, яже даде нам премнога;
Но не всім вся годствуєт повідати. Когда
облечешся во Христа крещенієм, тогда
І інная увіси. Нині єще сіє
увідай і у пам'ять паче всіх сильніє
Водрузи: ми віруєм ізвісно і ясно,
яко будет день судний, страшно і ужасно
Время, день стенанія, день туги, день гніва
божія, вон же люта і неувітлива
Мєсть погубить грішников, блази же вінчанни
будуть во славі. Прежде убо нечаянный
Глас труби пройдет землю, той мертвих возбудить
(дивна вещь воістину!) і на суд понудить
В єдино собратися; во огонь облеченный
судія сядет, зді же і полк безчисленный
Огненных слуг предстанет. Да і всім же вірний
свидитель — совість своя вся-бо наша знаєт
Тайная: той судія і серця пронзаєт.
Розлучить убо благих і злих на дві части:
Тих в радость воведет, а їм же мира сласти
препаша путь спасенный пошлет во огонь вічний.

Вічний огонь! Се страшно єсть. Кто безчеловічний
тако будет, его же не устрашить сія!
Княже, добрі о собі розсмотри. Виждь, کیا
совіти даю тобі. Первіє вся мира
Состави розверзуться, неже наша віра
ізміну приймет: сію нам предвозвістиша
Пророци неложніі, в піснях предгласиша
і древнія сівілли 11, еллінськіє діви,
Но вземшіі от бога розум прозорливий.
Сію царіє, сію прияша всеціло
Премудріі людіє, і многія зіло
чудеса утвердиша, і мнозі за сію
Кров свою ізляти, под меч нести вию,
нищету, ізгнаніє, темниці, окови
І вся нужди терпіти биваху готови.
Багатства, слава і чин княжеський великий
Минуть скоро і стати не можуть вовіки,
яко же і прочііх минуша; но яже
Аз глаголю не імуть конца никогда же.

Владимир
Дар, его же нам посла цар ваш, честен бяше;
Но безцінний єсть бісер, его же ми ваше
благородіє нині дарует. Той убо
Должна мя в любові моєй творить, да сугубо
вірну приязнь утвержду, аки ко моєму
Брату; но за премудра словеса твоєму
благородію в том мя должна знаю бути,
Да буду тя отселі во отця іміти:
цареві-бо дар за дар отслати довлієм,
За твой дар равно дати ничтоже імієм.

ДІЙСТВІЄ 4

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Владимир, Борис, Гліб

Владимир
Імате ли нікоє сумнініє, чада,
во слові філософа?

Борис

Мні еще отрада

Великая на серці; егда-бо он слово
простираше, мниться мні, яко вино ново
Вливаше ми во серце.

Владимир

І аз такову

радость іміх, но нині інну во мні чую
Ізміну: сон мя нікий устраши до зіла.
Нікийм черним мужем ізведен от тіла
Мняхся бути і водим сквозі дебр пустинну,
потом ввержен в дол темний, потом же ко іну
Місту, світлу і злачну, но не вім, коєго
страха полну, приведен, — доселі моєгв
Покоїти не могу серця. К тому громи
зільнія слишах, потом весь от огня жгомий
Люті бих; отвсюду же пси лаяху мнозі.
Боюся, да не гнів свой поощряють бозі.

Гліб

Істинна єсть, яко гнів поощряють біси,
но суетний їх меч той. Віми, яко ніси
Сам устрашен. Нашего серця іспитати
хощеши, отче! Ми же тобі подражати
Во всем приобикшії, ни мало в сем ділі
не разнствуєм от тебе; бісовської же силі
Весьма поругаємся: во сні страх наводять.
Почто, аще сильні суть, яві не ісходять
На брань? Аки татіє, покровенни тьмою,
дерзають на спящого і сінь со собою
Ведуть на помощ. Лютий полк суть і ужасний,
лаяху же, яко пси, добрі; ібо гласний
Крик імуть, но ничтоже криком успівають,
не ложни в том, яко в пси себе притворяють.
Ми, отче, велінія от твоєй держави
ожидаєм; аз сею рукою їм глави
Покрушу, аки скудель.

Борис

І о мні не іно

імі розумініє, отче! Непремінно
Согласіє наше єсть; ниже кров сродственна
тако нас вяжет, яко віра божественна.

Владимир

Радуюся, о чада, яко ко благому
преклонні єсьте зіло; обаче vleкому
Волю ко желанному не всегда пользует
свободно простирати, но да совітуєт
Первіє трезвий розум на мнозі, і тогда
безбідно пойдєт воля: она бо іногда,
Мняще бути вєщ добру, ізбираєт злую.
Отидіте на время. Аз зді совітую
Наєдині зо мною. З воску імуть діти
серце, скоро їх на вся преклониш совіти.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Владимир, помисли гордіє

Владимир

помишленієм гордим

Коль многі совіти суть, їх же лице красно
мнїтьсѧ бути, но єгда розсмотриш опасно,
Інако являютьсѧ. Первое се яві:
породитьсѧ от сего укоризна славі
Нашей. Не повергу ли гречеським под нозі
царем вінця моего? І їх же на мнозі
Усмирих побідами, тим сам подчиненний
буду? Не оружієм, єдним побіжденний
Словом філософовим! Інако же носить
обичай: да закону побіжденний просить
От побідника, сей же тому да владієт.
К тому мир знаєт, яко сили ми довлієт,
Да з римським царем сяду купно же і равно,
не тако, аще єго ученик єсьм. Явно
Се всім укореніє. Но уже і время
мину ученичества; єгда мал бих, бремя
Сіє на мні не бѧше, — нині, на престолі
князем сидѧй, поддам мя учительской волі?
Доселі бих невіжа, і невіжи бѧху
князі праотці мої; всі бо почитаху

Сих богів несумінно. "Убо от безумних
порожден єсть Владимир?" — Кто от многоумних
Боляр не повість тако? І не токмо сіє
рекуть, но (что ми серце уязвить лютіє)
Рекуть, яко не ради віри приях віру,
но страха ради, хотя й завіщану миру
Кріпость дати, аки би страшна мні зо греки
брань була. Но что сія возмогутъ вопреки
Оглашенной істині? Что сего порока
множає аз боюся, неже цар? Висока
Вельми і єго слава. Но нам совітуя,
креститися не рече, да не аз, дряхлюя,
Творити се явлюся. Аще же і тоє,
єже аз мишлю, будет, что же се єсть? Кое
Зло єсть хулиму бути от рода лукава?
Дим єсть єдин — людська і хула і слава.
А яко стар учуся, то ли будет бідно?
Учитися доброго во всяком не стидно
Єсть времени: "До смерті (общє гласит слово)
всяк человек учиться". Но на мні се ново
Явиться — от праотець нікто же не бѣше
християнин. Что к тебѣ? Аще бо і наше
Не було би от князей сродство, князем бути
не требѣ би нам було! Како же смирити
Імами славу? Ні ли і во християнѣх
суть князі? Суть царіє, суть кріпкі во бранѣх
Воїни. Аще же то і не будет тако,
что єсть цвіт мира сего? Не видиш ли, како
Цвітуще увядаєт! Вся, аки дождевний
туман, аки дим, аки крин єдинодневний,
Аки сон іщезають! А і сіє благо
толь худое колико імат в себѣ злаго,
Вражд, завсителей, болізей, случаєв различных!
Сіа ли мя усладят? Сіа от благ вічних
Удержат мя? Не буди! Но камо ідеши,
княже бідний? Триста жен гдѣ суть? Не брежєши?
Всѣх отвращаєшися? Убо ти звѣр дивий,
а не человек єси; тако горделивий
Будєши, хотяй бути смиренный. І сію
мзду воздаси за любов? Уви мні! Весь тлію,
Жегом огнем сердечним, весь внутр ізгоряю,

пламень ввійде в утробу. О горе! Не чаю
Жив бути, аще прийму закон нелюбимий,
іго тяжкоє, ярем неудобносимий.
Аще же ми ісперва сіє повіданно
було би, когда еще не бі прив'язанно
Серце моє толь долгим обичаєм сластей,
удобніє було би. Нині же огонь страстей,
Толику силу взявши, како єсть удобно
угасити? Отсюду мниться неподобно
Ученіє Христово: учить утоляти
похоть плотську. Како се єсть — уязвляти
Єстество? Єстеству се наноситься нужда.
Како убо он єсть бог? Воля его чужда
Єсть смотренія, богу отнюд не свойственна.
Аще он єсть создатель мира вещественна,
То почто созданію своєму противний
закон вносить? Аще же кто ін мир сей дивний
Прізведе в битіє, ін убо кто мира
начало єсть, убо єсть ложна о нем віра.
Владимире, что тако біснуєшся? Кія,
біси (о люті тебі!) наводять ти сія
І мислі, і глаголи? Тако еси краткой
пам'яті, забув уже проповіді сладкой
Філософа? Что бо он рече неізвісно?
Что противно розуму? Откуда безмісно
Помишленіє сіє? Єстества начало
ізвісно показася Христос, но ни мало
Он всякому єстеству не творить обиди.
Аще вождь дасть воїну меч, да тім побіди
Іщет, іли літ єму єсть употребити
на зло і вмісто врага тім друга убити?
Тако похоть плотську бог всія во плоти
нашей, но да ей чинно, не яко же скоти,
В ситость употребляєм. Здравому согласно
се єсть розсужденію, но мрачить мні страшно
Ум, обикновеніє, обичай зломити
обичаєм противним. Аще же се бити
Трудно мниться; трудно єсть, обаче возможно;
трудно, но удобіє зло єсть і безбожно;
Трудно, но мзди без труда никто не імієт;
трудно, но пом'янути на труд сей довлієт

Огнь вічний. О Христе мой! (Моїм нарицаю,
чужд тебе, окаянный!) В твоєй уповаю
Помощі; твоїм бути желаю всеціло,
тебі мою отдаю і душу, і тіло.
Угаси огнь, отжени і хульнія біси,
єдину ми сохрани славу, ібо віси,
Коль род мой горделивий княжеської державі
поругається, аще вірую в тя яві.
Буди угодно тобі, да оттай крещуся.
О нечувства мого! Кого аз стижуся
І пред ким? Во студ мні єсть, безумну, цар вишний?
Честен же мниться бути лукавий і грішний
Род сей? Не тако. Всюду да проходять вісти.
о мні: се яві іду Христа ісповісти.
Се іду, творю волю божества твого,
і закон твой посереді чрева єсть мого.

Хор

Прелесть

Возврати, Владимире, возврати біг спішний,
негли постой і слиши плач мой неутішний!

Познай, любезне,
Кто зовет слезне.
Кого любиши?
Камо біжиши?

В кія ідеш страни?
Откуда гнів на ни?
Плач тя не утолить,
Глас мой не умолить.

Тако еси твердий,
Тако жестосердий!
Любві ми єдина!
Кая се ізмiна!

Пом'яни, Владимире, дні прежніє тіє,
когда тя об'ятіє іміяше сіє.
Кое тогда пространство, кая радость бѣше!
Триста жен лобзаніє серце воміщаше.

Скоки і плясанія бяху непрестанно,
сласть всякая течаще в душу невозбранно.
Коїх тогда сладостей не бивахом сити!
Поминати сладко есть, что ж ділом творити!

Вспомни, когда ко серця охладі
бих з тобою в красном вертограді,
Естество цвіт являє различний;
аз представлях жени краснолични.
Красно місто от цвітов тих баше,
но краснійше позорище наше;
Стидашеса всюду цвіт червленний,
живих цвітов лицем побіжденний.
Гді дні тіє? Зайдоша в дол подземний,
помрачи їх вечер темний,
Померче день світозрачний,
найде — люті! — облак мрачний.

Владимире, возлюбленна главо!
Кто тя сведе так лукаво?
На самого себе лютий
хощеши гнів воздвигнути.
О мої люди!
То вам не буди,
путем Христовим не ідіте!
Жесток есть зіло,
удручить тіло,
тяжкого іга не носіте!
Кая лютось, о княже!
Благ моїх новий враже!
Аще тебе самого
мучити мнється благо,
Что інних тебе ради
жаль мучить без отради!
Триста сердець вздыхает,
шестьсот очес ридает.
Се аз умножаю все плач безмірний,
не слышит той каменный, той і зловірний.
Не от княжа он есть рода,
но от тигров лютых плода, весь есть звірний,
Весь каменный, весь желізний, весь жестокий,

нечувствений, страховидний, яроокий!
Хулить он наша совіти
і побіди мнить-то бути верх високий.
Воістину отмщу тобі, звіре дивий,
отмщу тобі сей наш укор горделивий.
Увіси от месті данной,
како любові поруганной
жаль гнівливий.

ДІЙСТВІЄ 5

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Курояд, Піар

Курояд
Ясти мні хочется, о ясти! Горе! Ясти!
Ясти хочу. Горе мні! Приходить пропасти.

Піар
Курояде, гді ти був? Гді був еси нині?

Курояд
Даби тако не жив був князь наш (наєдині
З тобою бесідную), яко богом жертва
чрез него вся оскуді! О, аще би мертва
Слишах его, слишах би вість радосну, нову.

Піар
Кая вина?

Курояд
Увірив філософа слову,
Запріти приносити жертву по всім градом.

Піар
Мала се єще злоба.

Курояд
Убивати гладом
Малу злобу зовеси? А єще пречесних
жертвов і молебников за весь мир нелвстния!

Се аз ходих на село курей купувати.
І кожда сіє б'яше!

Піар
Горшее слишати,
Вижу, ти не случися? Что глаголють мнози,
молю тя, кто болій есть — жерці іли бози?

Курояд
Вім, что вопрошаєши: аки би скорб сію
о мні імил. Ні, друже! Мене не жалію,
Жалію богов. Ібо аще оскудієт
жертва, аз куплю м'яса, но бог не імїєт
Пінязей і не поїдет на село: глад убо
нам — єму смерть готова. І сіє сугубо
Печалива мя творить.

Піар
Єще ти не віси
злови єго горшія? Како єго біси
На богов воз'яриша? Повелі повсюду
крушити боги. Видіх, како уд от уду
Отторжен валяшєся, многим носи, нозі
урізаніє видіх. О благіє бози!
Болю за вас зіло. Чи не скорб се, друже?
Ладо 12 не может уже плясати, єму же
Сіє діло от богов всіх єсть порученно,
но токмо лакти движет всує недійственно.
Мошко же отнюд кадил не возможет чути,
Позвізд (О скорб моя! О жалю мой лютий!)
Пребиту голень імат і храмлет стєная.
Но слиши множайшія і крайняя злая.
Что видіх, окаянный! Зри вещь неподобну:
діти студніі, кумир розсікши подробну,
Бо главу, аки в сосуд, ізпразняють стомах.

Курояд
Что главі творять?

Піар
Стомах ізпразняють.

Курояд

Ах, ах!

Да како їх не пожрет земля, се видяще!

Вість ли сіє Жеривол?

Піар

Курояде, аще

Увість сія Жеривол, предасть духа богу.

Курояд

Но гді он єсть? Не віси?

Піар

Впаде во премногу

Болізнъ от скорбей многих і єдва возможет

убіжати от смерті. Зіло бо не может

Ясти, ні вкуса чуєт; третій день минаєт,

отнелъ он єдиного токмо пожираєт

Бика на день.

Курояд

О люті! Всі ми ізмрем гладом!

О княже беззаконний! Да би ти над адом

Царствовав, не над нами, не над руським родом!

Піар

Молчи! Тішимся твоїм, господи, приходом.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Мечислав, вождь Храбрый, Піар, Курояд

Мечислав

Кое zde діло, жерці? Воістину дивний

упор сей! Ви єдині імате противні

Бути волі княжеськой? О столпи безумнії

Скоти безсловеснія! Старці дітоумні!

Курояд

Что толиким, господи, движеши нас страхом?

Мечислав

Ні ли слиша-сьте волі княжей?

Курояд
Не слишахом
Воістину. Кая єсть?

Храбрый
Убо еста глуха?
Трубний глас ізвіщаше.

Піар
Но не дойде слуха
Нашего. Ми zde равно прийдохом от пути;
не бихом днесь в Кієві. Но воспом'янути
Ізвольте, господіє, кой указ єсть княжий.
Ми творим волю его. Воістину вражий
Дух би був, аще би кто противился волі
толикого владики.

Мечислав
Убо вам дотолі
Ність вістно, яко всюду крушити кумири
князь повелі, наставшей християнської вірі?

Піар
Се новое слишим ми.

Курояд
Ниже нам чаянно,

Мечислав
Како? Вся вість Росія, вам же неслиханно
Доселі єсть. Лжете, пси!

Піар
О господи, буди,
яко же глаголеши; обаче ми люди.
Простії, не слишахом.

Курояд
Да не прогнівиться

власть твоя, ваша повість отнюд бути мниться
Неудобвірительна: наш боголюбивий
князь єсть.

Мечислав

О горе тобі! Ти ли мні, псе лживий,
Лгати велиши? Убо от тврого ж діла
явлю істину: круши ідоли.

Курояд

Січила

Не імам зо собою.

Мечислав

Воїни, дадіте
оружіє.

Курояд

Милості прошу, не мучіте
Вольного. Виждте, яко не могу под'яти.

Мечислав

Уд непослушний мечем достоїть от'яти.

Курояд

Люті мні!

Мечислав

Достигайте! Ти на місце друга
наступи. Ні ли і ти тогожде недуга
Вредом ослаблен еси?

Піар

Послухай мя мало,
владико! Се Ладо єсть бог, а се Купало,
А се Перун великий; з тіми убо, яко
хощете ви творіте, сего же нікако
Не вредіте, молю вас. Ах, з коликим страхом
поминаєм, что о нем от древних прияхом.
Прорекоша древніє жерці, яко аще
вредить кто бога сего, тогда, то видяще,

Сонце лучі закрийєт. Дніпр же възп'ятитьсѧ,
Кієв, трусом низвержен, во прах обратитьсѧ.
Молю вас, не держайте.

Храбрый
Друзі, дерзнім сіє
увідати: діло нам страх сей явственніє
Покажет. О великий! О боже преславний!
Не прогнівайся на ни: что велі державний
Князь достоїть творити. Аще погибаєм,
яко же прещаети, обаче дерзаєм.

Піар
Не держайте, молю вас. О люті! О горі!
Зріте: трясеться земля, паде град воскорі.
Паде град! Что творите? Не могу стояти
на ногах.

Мечислав
Лживий лестче! Не досить ти лгати?

Піар
Сонце ізмінѧється.

Мечислав
О колико бѧше
лщеніє! Колико же невіжество наше!
Кая сліпотѧ! Камень і древо бездушнѧ,
аки бога, лживого, усердно, вседушнѧ
Умильно почитати і тих рабом бути,
їх же раб мой, художник, обиче творити.
Христе, світе істинний! Что тебѧ імами
воздати за толику милость, юже з нами
Нині сотворил єси!

Храбрый
Но не ізволися
власті вашей видѧти, како князь крестися?

Мечислав
Желал от усердіѧ; воїнськѧє діло

удержа мя, не могох настигнути. Зіло
Жалію того. Ти же добрія нам вісти
подажд, виділ-бо єси.

Храбрый

Но кто ісповісти

Предивный позор может! Никогда толика
торжества аз не видіх. Два полка велика
Ідяху стройно, в єдном словеноросійський,
в другом бѣше ізбранный народ візантійський,
Двор світлого деспоти, іже възпріяти
князя послан єсть царем; на всіх воех златий
Цвіт в одеждах ткан бѣше; броня же толикий
світ іспущаху, яко зрящим і страх нікий.

І радость родяшєся. В толиком позорі
приїде князь наш ко храму. Храм низу і горі
Весь ікони украшен; посреди стояше
сосуд сребрен великий, яко в нем можаше
Єдин погрузитися человек; на десной
страні стояше престол утвари пречесной —
Первому епископу сїдалище, інним —
мало нижайша бѣху; ошуюю чинним
Образом вся особно білії лежаху
одежды, білостію крини побіждаху.
Утвар сїю деспота Владимиру, сину
духовному своєму, сотвори по чину
Древнему у християн. Вся же та полата,
аки звїзд, полна бѣше кованих от злата
Лампад і світильников. От восточной страни
сладкая ісхождаше воня безпрестани.
Ставшу при дверех князю, се златими врати
от олтаря ідѣше клір весь. Аз, об'ятый
Страхом радосним (віруй, благородство ваше!),
забих, гдї єсьм; сердце же во мнї трепеташе.

ЯВЛЕНІЄ ТРЕТОЄ

Вісник, Мечислав

Вісник

Великий князь Василій здоровіє і радость
благородству твоєму посилаєт.

Мечислав

В сладость

Приемлю такую вість. Но коє гласиши
ім'я ново — Василій? Чаю, приходити
От князя ти нашего.

Вісник

Наш мя посилаєт

князь к тобі, Мечиславе, но тобі жєлаєт
Здравствовати Василій.

Мечислав

Тайно твоє слово.

Вісник

Владимир в крещєніі прият ім'я ново,
Василій наречєнний. Хартія ізвісно
сія явить.

Мечислав

Храбрый, чти, да все будет вісно.

Храбрый

чтет посланіє Владимирово

Владимир, в святом крещєніі наречєнний Василій, князь кїєвський і всіх російських
стран повелитель, Мечиславу, вірному воєв наших вождю, здравствовати.

Не случися досєлі ниже мні писати,

ні тобі честі сіє, что от благодати

Божієй прияхом; і юже получаю

радость нині ні в коєм прежде нам случаю

Не бисть когда, аще бо і многія гради

во плін прияли бихом. Убо аще ради

Побід наших должно вам радосними бути,

колми паче достоїт нині вам іміти

Торжество з нами. Вісте, яко по совіту

царську, по милості же божієй, ко світу

От тьми прийдох, еже єсть, оставлше кумири

бездушній, восприях істиннія віри

Істинний закон Христов. Сіє нині діло

тогожде помощію крайні і всеціло

Соверших: приях білу, слржих утвар черну,

во Христа одягнувся і древню скверну,
В ней же і родимомся, омив совершенно
тайною крещенія. Се же звіщено
І от бога чудесні бисть нам, ібо когда
ввійдох в святую купель, абіе же тогда
Отпаде ми безбідно сквернивая тина
от очес, но і по всім тілі ні єдина
Вреда видіх прочее. Божіе то баше
призрініє і милость, яже мя учаше,
Простого і невіжду, яві і чудесні,
яко внутр очистихся, очищен тілесні.
Сія вість да радосна будет вам і чесна,
аще в вас єсть істинна, вірна і нелестна
Любов ко нам; се бо мя украшает паче,
неже тисяща вінцев побідних. Обаче
Что сам обрітох, того і іним желяю,
совітую же токмо, не повеліваю.
Се же повелініє наше єсть, да всюди
ідоли сокрушаться, і оттоль не буди
На корогвах военных ні громовой стріли,
ниже вінцев купальних, ні іних безділій;
Знаменіє крестное да будет прекрасно
іображенно всюди, сіє-бо ужасно
Всему противству будет: сим вооруженний
Константан он Великий погна безчисленний
Полк Максентієв. При сем полку посилаєм
хоругов, тебі же щит крестом знаменаєм.

Мечислав

Совіт княжий усердно приємлю, понеже
прежде Христа вседушно возлюбих і еже
Ідоли сокрушити ділом ісполнихом,
что творити указом первим должни бихом.
За хоругов усердно полк благодарствует,
за щит же тако кріпкий вельми долженствует
Мечислав, да сам своя перси вмісто щита
дасть єму, от всякого вражія навіта
Защищая власть єго. О вої! Се златий
возсія день; достоїть всім торжествовати.

Хор

Андрей — апостол со ангели
Се уже день возсія, — о радості многа! —
день прийде, ізвіщенний мні прежде от богаї
Се той єсть світ, его же, духом zde водимий,
обіщах ти, Кієве, граде мой любимий!
Дотоль во тьмі був еси, і зрак твой пред миром
світел от діл преславних, но яко кумиром
Темним бяше подчинен, бяше зіло черний.
Се діло тя просвіти світ он не вечерний!
Но гді єсьм? Что се вижду? Кія еще літа
откриваєш мні, царю віков? Світ от світа
(Вижду) умножається, — яко-бо вначалі
мал поток з гор ізходить, потом же во малі
Умножений от інних, зтекшихся в єдино,
пространними ліється струями. Не інно
Чудо о твоєй славі вижду, граде божий!
Се ти мученичеської крові ростуть рожі:
Борис, Гліб, вітви святі корене святого.
Люті! Уже мечет біс брата проклятого,
Уже, вижу, копіє і нож поощряєт!
Но радуйся, о граде! Зіло украшаєт
Скорб сія лице твоє. Се же что? О странно
чудо! Гори, зрящіі на юг, нечаянно
Світ велій ізпустиша. Ви же, сідиною
чесніі, о мужіє (ібо предо мною
Не криєт вас і земля), что творите тамо?
Світло вас двоїх вижу, і се, єдин прямо
Другому, в горах собі глибокія ями
копають ізсохшими от поста руками.
Коль же многі приходять к оним от стран многих!
Но і князі славніі — чудо! — у убогих
Старцев багатства іщуть. О коль много чесних
лиць вижду! Но толикий от кругов небесних,
Коликий світ ізийде от пещер тих темних.
Росіє! Се ти небо в пропастях подземних!
Но і вся кієвськія гори драгоцінну
утвар приємлють всюди. Всюди благочинну
Красоту вижу; аки во вінці драгіє
бісери, по всіх горах зрю храми святиє,
Уви мні! Украти гнів, царю прогніваний!
Что крещеніє сіє? Что страх нечаянный,

Граде, велик гнів на тя приять огнепальна
мести божія? Вельми тя сотворить печальна!
Нікоєму Батию 13 меч подасть огнений,
тім погублен будеши і тим посічений
Цвіт людей твоїх падет і скоро повянет.
Но не до конца забвен будеши: возстанет,
Возстанет ізбран богом, іже тя возставить,
возвратить ти доброту і паки прославить.
Седмий-бо вік отнині світила премного
на златой колесниці везет ти от бога.
Вижу мужей премудрих, учительних, сильних,
к тому і хорбрых в брані, к тому ж многодільних,
Посреді же всіх оних велія світила
два сіяють. Єдин власом убілен до зіла 14,
Митра же єму злата сідину пречесну
украшает: в другом же знамені небесну
Вижу утвар: звiзди бо купно зо луною
і в небо перушою зримі суть стрілою.
О церкви російськія! Коль много ти світа
от сих світил прибудет во оніє літа!
Другого же воїнську вижу бронь носяща 15,
всего пламенна, всего палимим горяща
Гнівом. І вижу купно, како полки многи
вражія устрашает і ломить їм роги.
Вижу і се: вражія Магомета гради 16
трясуться пред ним, падуть, не чають отради.
Но нікий лев яриться і на мужа сильна
ногті острить. Но ярость твоя єсть бездільна,
Звіре гордий! Поспішно, о вожде великий,
поспішно іди, будет сверіпий і дикий
Хищник роздран от тебе і іздше воскорі,
ти же наречешися от всіх Сампсон 17 вторий.
Но он на се от мене оружія просить.
Почто? Твоє-бо в щиті благородство носить
Крест самого господа, на вся супостати
страшний. Обаче мнється он мні глаголати:
"Твоім бути воїном велить ми, Андрею,
цар Петр, за помістю ратую твоєю".
Ратуй мні, оружниче! Ратуй, вожде потцій!
Аз, аще в чем возмогу, буду ти поміщний,
Се же кий во слід его позор поспішает?

Образ вижу аз нікий, его же являєт
Предзрініє божіє. Многа і чудесна
вижу на нем зрінія. Зде равnoneбесна
Обитель Печерська каменні стіни
подносить 18, а дівая ісполнь своєї сіни
Намет розпростираєт, намет світа полний,
намет, ко Маріїну жилищу довольний.
Зде інно чудо вижу: аки би забвенний,
аки не бивий еще, давно поверженний
Престол переяславський і лежавший долі
возстаєт уже красно 19; на том же престолі
Посажєн бисть муж нікий честен, добронравен,
древним оним пастирем ревностію равен.
Зде ініє многіє зрю доми святиє.
От всіх же краснійшое позорище сіє:
Зиждется дом учений 20. О дней тих блаженних,
Росіє! Колико бо мужей совершенних
Произведет ти дом сей! Над всіми же сими
храминами зиждитель Іоанн славимий
Начертан зрится. Боже дивний і великий,
откривий мні толику радість і толикий
Світ на мя ізливай! Дажь кріпость і силу,
дажь многоденствіє, дажь ко всякому ділу
Поспих благополучний, брань всегда побідну!
Дажь здоровіє, державу, тишину безбідну!
Дажь сія царю Петру, от тебе вінчанну,
і его вірнійшему вождю Іоанну!

Феофан ПРОКОПОВИЧ
ВЛАДИМИР

Вперше надруковано у вид.: Тихонравов Н. С. Русские драматические произведения 1672 — 1725 годов. Спб., 1874, т. 2, с. 280 — 344.

Трагедокомедія "Владимир" написана у 1705 р. і вперше поставлена на сцені Київської академії 3 липня цього ж року. У XVIII ст. вона поширювалася у рукописних списках. Нині відомо шість рукописів. Найповніший із них, що знаходиться в Державній публічній бібліотеці ім. М. Є. Салтикова-Щедріна у Ленінграді (зібрання Толстого, шифр Q.XIV. 2, арк. 64 — 88), датується 1751 р. За цим рукописом з різночитаннями інших списків трагедокомедія увійшла до вид.: Прокопович Феофан. Сочинения. Под редакцией И. П. Еремина. М. — Л., 1961, с. 147 — 206. Назву і програму трагедокомедії надруковано за списком першої половини XVIII ст., який зберігається у ЛНБ ім. В. Стефаніка (колекція Монастирських рукописів, № 784).

Подається за виданням 1961 р., без різночитань.

За цим виданням тут вміщуємо текст програми трагедокомедії "Владимир":

Дійствіє I

Явлення I

Ярополк, брат Владимиров, от него ж убієнний (пронесшейся славі, яко Владимир Христову віру хошет прияти), ізходить от бездн адових, аки би посланный от демонов, братньому наміренію творити препятіє.

Явлення 2

Ярополк, обріт верховного жерця і волхва, іменем Жеривола, откриваєт єму мисль Владимирову, притом і коім сам образом от брата убієн бисть, повіствуєт. Жеривол, раз'ярєнний, обіщаєтє всю свою волшебную силу на князя подвигнути.

Дійствіє 2 Явлення 1

Празнику бога Перуна пришедшу, жрець Курояд трубить, гласяще людей к приношенію жертви.

Явлення 2

Ісходить ін жрець, Піар іменем, і запріщаєт Курояду, да не движет всує народа, не імущей бути жертві; се же того ради, яко позна бути не готова велебного Жеривола, сказуя, како его виділ сквозі пустиню бігающа і демонов зовуща.

Явлення 3

Смутившимся жерцем, приходить скорбний Жеривол і, всує от другов потішаємий, сказуєт же о обіщанной допомі. Но зде странным виденієм (трус ідолів узрів) устрашєн, поєт піснь волшебную, глася духов на допомі.

Явлення 4

Біс мира і біс хули на глас жерцов приходять і жєлаємую допомі обіщають.

Явлення 5

Біс тіла, ілі похоті плотськія, мало нігді умєдлівши, прибїгаєт і такожде пособствовати глаголет себе готова.

Хор ілі Ликованіє

Жерці, от бісов потішенніі, чарами оживляють ідолів і з ними купно пред побїдою торжествують і скачуть.

Дійствіє 3 Явлення 1

Владимир з Борисом і Глібом, синами, бесїдує о послі, от царя гречєського присланном і совіт о воспріятіі віри Христовой дающем.

Явлення 2

Жеривол, входя ко князю іспросив, скорбную вість приносить, аки би бозі зіло розболішася; на что от Владимира поміщі і милості просить. Но князь, суєтную печаль сміхом ізбив, аки еще не відушу совіт царський, отсилає же волхва на время, повелівая, да, егда прийде посол, возвратиться і да препрется словом.

Явлення 3

Вшедшу послу, входить і Жеривол з друзями. Повелінієм же княжим починає прініє з філософом і многії буєсловнії вопросы з гордостію і кіченієм предлагає. Дерзостію же его прогніваний князь вон ізгонить жерцов.

Явлення 4

Філософ проповідь простирає: 1) яко аще і невидим єсть бог, обаче бути его яві єсть; 2) яко єдин бог; 3) яко вік будущий єсть; 4) о созданії мира і чоловіка; 5) о чоловічем паденії; 6) о воплощенії сина божія і прочее о откровенних тайнах; 7) наконець проповідует будущий день судний. І конечно Владимира к вірі преклоняє.

Дійствіє 4 Явлення 1

Владимир синам своїм сон повіствує: в нем же наважденієм диявольським от различных видов устрашися.

Явлення 2

Владимир, отслав сини, терпить іскушенія. Мир бо єму горделивія, біс же хули хулнія, плоть же плотскія помисли наводять. Он же, тако бідствуя, наконець вся іскушенія побіждає і іде к ісполненію волі господней.

Хор

Прелєсть со многими другинями зовет Владимира, да возвратиться, і различными страстьми, веселими і скорбними, лик свой мішає. Не услышанна же сущі, отмстити єму грозить.

Дійствіє 5

Явлення 1

Курояд і Піар, жерці, плачуть о опроверженії ідолів, еже бисть в Кієві повелінієм Владимира, такожде і о болізні чеетного Жеривола.

Явлення 2

Мечислав, вождь воєв російських, пут... аєм, находит на жерцов і, видя ідоли стояща, свариться на преступников волі княжей. Они же о сем аки би не відали, много лгуше, отрицаються. Мечислав, укорив і ізгнав жерцов, ідоли со вої крушить. Се сотворше, єдин от воєв, іменєм Храбрый, повіствує Мечиславу (не бувшу при крещенії Владимира), коім образом і чином к крещенію ідеще Владимир і како храм украшен

б'яше.

Явлення 3

Приходить вісник ко Мечиславу со епістолією от Владимира, в ней же Владимир повіствуєт о своем крещеніі і како чешуя от очес его чудесне отпадоша. Посилаєт же в дар Мечиславу щит і хоругов, обоє крестом знаменанно. Мечислав со вої торжествует.

Хор

Андрей святий радуєтс'я о ісполнившемся его прореченіі (єже іногда, водрузив крест на горах кієвських, проглагола о імівшем просіяти благочестіі). Таже духом пророчествуєт і о єще будущих в Росіі вєщєх; о мучениках, о преподобних печерських, о церквах многих, о нашєствіі Батиєвом, потом і о нині славою цвітущих російських світилах, панах і ктиторах і благодітелях наших.

Трагедокомедію "Владимир" було присвячено покровителю Київської академії гетьману Іванові Мазепі.

У трагедокомедії виведені історичні особи: це великий кийвський князь Володимир Святославич (рік народж. невід. — 1015), за правління якого у 988 — 989 рр. на Русі було запроваджено християнство, його молодші сини Борис і Гліб, вбиті у 1015 р. за наказом їхнього старшого брата Святополка; Ярополк I Святославич (загинув у 980 р.) — великий кийвський князь, брат Володимира Святославича, з яким вів міжусобні війни за великокийвський князівський стіл.

1 Перун — у східнослов'янській міфології бог дощу, блискавки та грому. У міфології Київської Русі аж до прийняття християнства вважався головним богом.

2 Константин Великий (бл. 285 — 337) — римський імператор, за правління якого християнство було визнане державною релігією.

3 Троянська... брань. — Йдеться про війну стародавніх греків з Троєю у 1194 — 1184 рр. до н. е. Приводом для війни стало викрадення троянським царевичем Парісом Єлени Прекрасної, дочки Зевса і Леди, дружини спартанського царя Менелая.

4 Позвізд — бог повітря, погоди і негоди у давній міфології східних слов'ян.

5 Купало, Купала — персонаж східнослов'янської міфології, бог земних плодів. Свято Івана Купала відзначалося в ніч з 6 на 7 липня і супроводжувалось купальськими іграми й піснями.

6 Мошко (Макош, Мокош) — божество у давній східнослов'янській міфології.

7 Коляда — персонаж давньої східнослов'янської міфології. Пізніше свято коляди ототожнено з різдвом (7 січня).

8 Волос, Велес — бог худоби у міфології Давньої Русі.

9 Платон (справжнє ім'я Арістокл, 427 — 347 до н. е.) — давньогрецький філософ, об'єктивний ідеаліст.

10 Епікур (341 — 270 до н. е.). — давньогрецький філософ-матеріаліст.

11 Сівілли — в античній міфології жінки-пророчиці.

12 Ладо (Лада) — персонаж давньої східнослов'янської міфології, богиня сонця, згоди,

любові й достатку.

13 Батий (Бату, р. н. невід. — 1255) — хан, внук Чінгісхана, очолював спустошливу навалу на Північно-Східну і Південно-Західну Русь у 1236 — 1243 рр. Війська Батия вщент зруйнували Київ.

14 Єдин власом убілен до зіла ... — Мається на увазі київський митрополит Варлаам Ясинський, який займав митрополичу кафедру з 1690 по 1707 р.

15 Другого же воїнську вижу бронь носяща... — Йдеться про гетьмана Івана (Іоанна) Мазепу.

16 Магомета гради — турецькі міста.

17 Сампсон (Самсон) — герой давньоєврейської міфології, який нібито мав надзвичайну фізичну силу.

18 Обитель Печерська камінні стіни подносить... — Кам'яна стіна навколо Києво-Печерської лаври була змурована у 90-х рр. XVII ст.

19 Престол переяславський... возстає уже красно... — Переяславська єпархія була відновлена на початку XVIII ст. Першим її єпископом у 1701 р. став Захарія Корнилович, ігумен Києво-Михайлівського монастиря.

20 Зиждется дом учений. — Новий корпус Київської академії розпочато будувати у 1703 — 1704 рр.